

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Казачук Ольги Сергіївни
«Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді»
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»

1. Актуальність теми дисертації, її зв'язок з основними науково-дослідними роботами. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлюється глибокою трансформацією судової влади України в умовах повномасштабної війни та посилення вимог до реалізації принципу верховенства права. В цих обставинах суд виступає ключовим гарантом справедливості й захисту прав людини, а отже, до особистості судді висуваються підвищені вимоги не лише щодо професійної компетентності, а й щодо моральної надійності, емоційної стійкості та здатності діяти неупереджено в ситуаціях високої психологічної напруги. Саме професійно-психологічний відбір має забезпечити своєчасне виявлення цих характеристик ще на етапі входження кандидата в професію.

Разом з тим чинна модель відбору суддів в Україні залишається фрагментарною та недостатньо враховує психологічні чинники професійної придатності. Відсутність уніфікованої системи психодіагностичних процедур, чітких критеріїв оцінювання й підготовлених психологів-експертів створює ризики потрапляння до судової системи осіб із недостатньо сформованими морально-етичними та регулятивними якостями, що негативно позначається на рівні довіри до правосуддя. У цьому контексті наукове обґрунтування комплексної системи професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, розроблення стандартизованих інструментів оцінки, моделей психологічного моніторингу й механізмів їх подальшого впровадження в діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя та Національної школи суддів України є надзвичайно актуальним і відповідає ключовим завданням реформування судової влади в умовах воєнного та повоєнного періодів.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексних науково-дослідних тем кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Соціально-психологічний супровід збереження психічного здоров'я особистості в умовах трансформації суспільства», «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні виміри» (Державний реєстраційний номер: 0122U201363 від 06.11.2022), що демонструє наукову цінність та підтверджує актуальність розвитку вітчизняної психологічної науки.

2. Мета і задачі дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричній верифікації комплексної системи професійно-психологічного відбору

майбутніх суддів, що забезпечує достовірне прогнозування їхньої професійної успішності, відповідає етичним стандартам судової системи і сприяє підвищенню якості кадрового складу суддівського корпусу.

Згідно з поставленою метою було визначено основні завдання дослідження:

1) здійснити теоретико-методологічний аналіз сучасних підходів до професійно-психологічного відбору кандидатів у судді та окреслити специфіку когнітивних, особистісних та етичних вимог, що впливають із характеру суддівської діяльності;

2) синтезувати теоретичну модель психологічної готовності кандидатів у судді та, ґрунтуючись на порівняльному аналізі світового досвіду відбору, виокремити найефективні практики для їхньої адаптації у вітчизняній системі правосуддя;

3) емпірично дослідити морально-етичні й особистісні характеристики кандидатів та визначити їхній внесок у прогнозування професійної придатності, обґрунтувавши релевантні психодіагностичні критерії;

4) розробити й апробувати інтегровану психологічну модель професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, забезпечивши її методичне, статистичне й прогностичне обґрунтування;

5) сформулювати практичні рекомендації щодо впровадження розробленої моделі у діяльність органів судової системи з урахуванням нормативно-правових, організаційних та ресурсних умов;

6) оцінити ефективність і підтвердити покращення ключових індикаторів відбору (достовірності прогнозу професійної придатності, надійності діагностичних процедур, зниження кадрових ризиків) шляхом статистичного порівняння їхніх значень до та після впровадження запропонованої моделі.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Дисертаційне дослідження було виконане авторкою самостійно та містить наукові положення і нові результати, які мають значну наукову цінність для теорії та практики у галузі спеціальності 053 «Психологія», а також для правових наук.

Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні інтегрованої моделі професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, що вперше поєднує мотиваційно-ціннісний, емоційно-регулятивний, особистісно-рефлексивний, конфліктно-операційний та професійно-етичний блоки з чіткими діагностичними критеріями й пороговими показниками. Додатково новим є створення комплексного алгоритму оцінювання із використанням психометричних тестів, кейс-методів, симуляційних процедур та цифрових рішень, який забезпечує підвищення об'єктивності, надійності й практичної ефективності відбору суддів.

Проаналізовано поняття «професійно-психологічний відбір», що розглядається, з одного боку, як науково обґрунтована система заходів оцінювання професійної придатності, психологічної стійкості та етичної відповідності кандидатів, а з іншого – як інтегративний процес взаємодії індивіда та професійного середовища, у межах якого формуються та оцінюються ключові компетентності судді.

Проведено диференціацію понять «професійна компетентність», «психологічна готовність» та «морально-етична стійкість». Професійна компетентність визначається як інтегральне утворення знань, умінь, навичок і цінностей, необхідних для здійснення правосуддя; психологічна готовність – як здатність кандидата підтримувати емоційний баланс, приймати неупереджені рішення та витримувати професійний стрес; морально-етична стійкість – як внутрішня готовність діяти відповідно до принципів справедливості, законності та суддівської етики.

Здійснено порівняльний аналіз практик психологічного відбору у провідних країнах світу – США, Німеччині, Франції та Великій Британії – з метою виявлення переваг і недоліків різних систем оцінювання кандидатів. Висновки розділу узагальнюють необхідність включення психологічної діагностики до обов'язкових етапів національного конкурсного відбору, із врахуванням етичного, емоційного та професійного профілю особистості судді.

Визначено дві групи факторів, що зумовлюють успішний професійно-психологічний відбір суддів: професійно-організаційні (конкурсний формат відбору, прозорі критерії, стандартизовані процедури, участь експертів-практиків) та особистісно-психологічні (рівень емоційного інтелекту, стресостійкість, емпатія, мотивація до служіння правосуддю, етичні переконання).

Виокремлено професійно-психологічні критерії кандидатів у судді: мотиваційно-ціннісний компонент; когнітивний компонент (правові знання, аналітичне мислення); емоційно-регулятивний компонент (управління емоціями, толерантність до стресу); особистісно-рефлексивний компонент (самоаналіз, відповідальність); конфліктно-операційний компонент (стилі поведінки в конфлікті, здатність до посередництва); професійно-етичний компонент (дотримання принципів незалежності, неупередженості та доброчесності).

Досліджено стан психологічної готовності кандидатів через вимірювання показників, що характеризують зазначені компоненти (емоційний інтелект, емпатія, моральна зрілість, тривожність, професійна мотивація тощо).

Виокремлено види та інструменти професійно-психологічного відбору: стандартизовані психодіагностичні тести, ситуативні кейс-завдання, симуляційні судові процеси, мотиваційні листи, структуроване інтерв'ю з елементами поведінкової оцінки, експертне обговорення результатів. Зазначені інструменти поєднано в єдиний алгоритм від первинного скринінгу до підсумкового експертного висновку.

Розроблено інтегровану модель професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, що включає п'ять блоків: мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний, емоційно-регулятивний, конфліктно-операційний та професійно-етичний. Для кожного блоку визначено цільові компетентності, діагностичні методики, порогові значення та рекомендації щодо подальшого професійного розвитку.

Доведено, що застосування багаторівневої моделі з використанням комбінації психометричних, кейсових і симуляційних методів забезпечує підвищення об'єктивності оцінювання, зниження рівня професійної тривожності, зростання внутрішньої мотивації та етичної саморегуляції кандидатів.

Запропоновано впровадити систему психологічного супроводу для підтримки та розвитку професійної компетентності суддів, що об'єднує цифрову платформу автоматизованого тестування, менторські програми, тренінги з емоційної стійкості, етичного лідерства та управління стресом, участь у процесі відбору діючих та колишніх суддів, а також періодичний моніторинг психічного та професійного здоров'я суддів упродовж кар'єри. Проведено експериментальну перевірку моделі на двох підгрупах респондентів, що засвідчила статистично значущу позитивну динаміку емоційного інтелекту, зниження рівня тривожності, підвищення мотивації та згуртованості в експериментальній когорті.

Узагальнено досвід практичного впровадження моделі у форматі поетапного алгоритму оцінювання з чіткими пороговими значеннями, що дозволяє здійснювати об'єктивну фіксацію рівня психологічної відповідності та формувати рекомендації щодо допуску чи відтермінування участі в конкурсі.

Обґрунтовано доцільність створення цифрової платформи, яка забезпечить автоматизацію тестування, формування профілю кандидата й підготовку інтегрального висновку.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Розроблені наукові положення та отримані емпіричні дані є самостійним внеском авторки у формування сучасної моделі професійно-психологічного відбору кандидатів у судді та уточнення змісту психологічної готовності судді до здійснення правосуддя. Запропоновані підходи поглиблюють теоретичні уявлення про структурні компоненти професійної придатності суддів і розширюють практичні можливості її оцінювання.

Практичне значення результатів полягає у можливості безпосереднього використання розробленої моделі та методичних рекомендацій у діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя та Національної школи суддів України. Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес і практику зазначених інституцій, що підтверджується відповідними довідками. Запропоновані розробки можуть бути використані у підготовці членів конкурсних комісій, психологів-

експертів, суддів-наставників, а також у викладанні дисциплін зі спеціальностей «Психологія» та «Право».

5. Апробація результатів дослідження.

Основні положення дисертаційної роботи, теоретичні та практичні висновки дослідження доповідались автором на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та круглих столах.

Основні положення та результати дослідження також доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

6. Повнота викладення основних наукових результатів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора.

Аналіз кількості наукових публікацій, повноти опублікування результатів дисертації та особистого внеску здобувачки до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації, засвідчив, що результати дослідження, які викладені в дисертаційній роботі, отримані авторкою самостійно та повною мірою відображені в публікаціях та обговорювалися на науково-практичних конференціях.

За темою дослідження опубліковано 17 наукових праць, у тому числі 1 стаття проіндексована у наукометричній базі Scopus, 6 статей у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України та міжнародних наукометричних баз даних, а також 5 праць апробаційного характеру, п'ять доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях, круглих столах, марафонах.

Список опублікованих праць за темою дисертації

І. Статті в наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України:

1. Казачук О. С. Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Психологія. 2023. (3(59)). С. 12-18. DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.3.2>

2. Казачук О. С. Мотиваційний шлях кандидата у судді. *Габітус*. Випуск 59.2024. С. 230-233. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.59.40>

3. Казачук О.С. Професійно-психологічний відбір суддів як ключовий фактор забезпечення якості і справедливості правосуддя у демократичному суспільстві. *Габітус*. Соціальна психологія. Юридична психологія. Випуск № 62. 2024. С. 230-237. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.62.41>

4. Казачук О. С. Гендерні особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді: аналіз психологічних якостей чоловіків та жінок. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Психологія. Випуск 3 (64). 2024. С. 20-24. DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.3.3>

5. Казачук О. С. Матеріальне забезпечення суддів як чинник мотивації в професійно-психологічному відборі. *Габітус. Соціальна психологія. Юридична психологія*. Випуск № 69. Том 2. 2025. С. 123-129. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.2.23>

6. Казачук О. С. Архетипи, влада і доброчесність: психологічні основи відбору суддів у контексті концепцій Юнга та Ніцше. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Психологія. 2025. (2(67)). С. 38-46. DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2025.2.6>

II. Статті у фахових наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Kazachuk O., Tolmachov O., Zhylin M., Mendelo V., Kyrylishyna M. Enhancing Mental Health through Strategies for the Development of Emotional Intelligence. *Enhancing Mental Health through Strategies for the Development of Emotional Intelligence*. Volume 23. 2024. pp. 327-340. DOI: <https://doi.org/10.70135/seejph.vi.710>

2. Kazachuk O. S. Integration of professional and psychological criteria in the selection of candidates for judicial positions. *International scientific conference*. Wloclawek, Republic of Poland October 3-4, 2024. pp. 48-51. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-478-8-13>

III. Статті в інших наукових виданнях та матеріалах науковопрактичних конференцій:

1. Казачук О. С. Психологічні особливості професійного відбору кандидатів у судді в умовах воєнного конфлікту та їх роль у забезпеченні верховенства права. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Безпекова ситуація в Україні в умовах війни: стан, загрози, напрями забезпечення безпеки»*. 27 вересня 2024 року. С. 338-341.

2. Казачук О. С. Теоретико-правові засади визначення професійної придатності кандидатів у судді. *Наукові розвідки з актуальних проблем приватного та публічного права. VII Міжнародна науково-практична конференція*. 24 квітня 2024. С. 11.

3. Казачук О. С., Раєвська Я. М. Психологічні чинники ментального здоров'я в контексті професійного самовизначення та відбору кандидатів на посаду судді. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів* : матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 22-23 травня 2025 р. / заг. ред. Романовського О. Г. ; МОН України, НАПНУ, Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т» та ін. Харків : НТУ «ХПІ». 2025. С. 132-133.

4. Казачук О. С. Професійно-психологічний відбір кандидатів у судді як механізм політичної соціалізації у системі правосуддя. *XV Всеукраїнська науково-практична конференція із зарубіжною участю Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних і соціально-політичних контекстах*. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. До

80-річчя від дня присвоєння університету імені Г. С. Сковороди. 31 січня 2025. С. 77-79.

5. Казачук О. С. Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку»*. 20-21 лютого 2025 року (доповідь, сертифікат).

6. Казачук О. С. Професійно-психологічний відбір кандидатів у судді як складова кадрового менеджменту у системі сталого розвитку судочинства. *VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»* присвячена пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Фесенка Дмитра Мусійовича 25 березня 2025 р. Полтава (доповідь, сертифікат).

7. Казачук О. С. Психологічна модель професійного відбору кандидатів у судді: розробка, оцінка ефективності та напрями впровадження. 2 *Міжнародна науково-практична конференція «Challenges and Opportunities in Modern Scientific Research»*. 23-25 квітня 2025 р. Івано-Франківськ (доповідь, сертифікат).

8. Казачук О. С. Психологічні виклики та особливості відбору жінок на посаду судді. 4 *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Future of Work: Technological, Generational and Social Shifts»*. 1-2 травня 2025 року. Дніпро (доповідь, сертифікат).

Загальний висновок

Дисертаційна робота Казачук Ольги Сергіївни «Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» є оригінальним, самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням, що присвячене актуальній та суспільно значущій проблематиці формування професійно спроможного, психологічно стійкого та етично відповідального суддівського корпусу в Україні. У роботі обґрунтовано сучасні теоретичні підходи та запропоновано прикладні рішення щодо вдосконалення системи конкурсного відбору суддів, зокрема через визначення психологічних, мотиваційних, емоційно-регулятивних і професійно-етичних критеріїв оцінювання кандидатів.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації мають наукову новизну, внутрішню логічність і є аргументованими; вони пройшли апробацію на вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях, а ключові результати дослідження відображено в публікаціях авторки. У роботі повно та послідовно розкрито сутність професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, визначено систему релевантних критеріїв та індикаторів, здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду, розроблено інтегровану модель оцінювання кандидатів і обґрунтовано застосування стандартизованих психодіагностичних та симуляційних методів.

Зміст дисертації повністю відповідає поставленій меті та науковим завданням, які успішно вирішено; структура й логіка викладу є послідовними,

а мета дослідження досягнута. Робота виконана державною мовою на високому теоретико-методологічному рівні.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю одержаних результатів дисертація Казачук Ольги Сергіївни відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

Дисертаційна робота Казачук Ольги Сергіївни «Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» може бути рекомендована до подання у спеціалізовану вчену раду для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Рецензент:

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри міжнародних відносин,
декан Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом

Світлана ПАЛІЙ